

НОВИЙ ПЛАТІЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗДРІБНИХ РОЗРАХУНКІВ – ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ

О.О. Махасва, Національний банк України

В Україні з'явилися та розвиваються системи, які здійснюють розрахунки між своїми учасниками за допомогою інструменту, що не має правового визначення в національному законодавстві, а відповідно до вживаної світовою банківською спільнотою термінології називається “електронні гроші”.

В країнах Європейського Союзу використання електронних грошей на смарт-картках постійно збільшується. За даними Європейського центрального банку в 2005 році в Європі щомісяця в обігу на цьому носії знаходилося 363 млн. електронних грошей, номінованих в євро.

У країнах пострадянського простору більш розповсюдженими є електронні гроші, що зберігаються в пам'яті комп'ютерів. Наприклад, в Росії (за даними сайту системи WebMoney Transfer) в поточному році щомісяця в обігу знаходилося більше 50 млн. електронних грошей, номінованих в доларах США та емітованих за технологією WebMoney, та більше 300 млн. електронних грошей, номінованих у російських рублях. Подібних показників щодо електронних грошей, номінованих у російських рублях, досягла система “Яндекс. Деньги” за технологією PayCash.

В Україні впроваджено системи, які використовують електронні гроші, що зберігаються як на смарт-картках (електронні гаманці НСМЕП), так і в пам'яті комп'ютерів (Інтернет. Гроші за технологією PayCash і WebMoney Transfer).

Електронні гроші дозволяють здійснювати безбиткові мікроплатежі і тому можуть мати широке використання у сфері роздрібних розрахунків. У той же час, здатність електронних грошей миттєво обслуговувати віддалені платежі, у тому числі – транскордонні, та високий рівень анонімності, що прагне до анонімності готівкових грошей, може використовуватися для кримінальних зловживань. Відтак розвиток нового платіжного інструменту викликає пильну увагу з боку центральних банків світу та інших регулюючих і контролюючих органів.

Міжнародні банківські установи наголошують, що мають бути встановлені чіткі правила й умови, відповідно до яких може здійснюватися емісія електронних грошей, і запроваджений контроль за нею, оскільки емісія електронних грошей може негативно вплинути на стабільність фінансової системи та безперебійне функціонування платіжних систем. У країнах Європейського Союзу питанню електронних грошей і пруденційному нагляду за установами, що здійснюють їх емісію, присвячено Директиву 2000/46/ЄС від 18.09.2000. Відповідно до норм зазначеної директиви право здійснювати емісію електронних грошей у країнах Європейського Союзу мають виключно кредитні установи з початковим капіталом не менше 1 млн. євро.

Банки можуть виконувати в системах електронних грошей різноманітні функції: здійснювати емісію електронних грошей, розповсюджувати електронні гроші, емітовані іншими установами, надавати послуги торговцям щодо погашення електронних грошей, здійснювати процесинг, кліринг і розрахунки за транзакціями з електронними грошима, реєструвати такі транзакції. У світі

існують схеми, в яких банки-емітенти беруть на себе фінансові ризики, а виконання операторських функцій в системах електронних грошей покладають на інші підприємства і, таким чином, поділяють з ними технічні ризики.

За відсутності в Україні належного правового регулювання діяльності, пов'язаної з електронними грошима, системи електронних грошей та їх учасники наражаються на суттєві правові та фінансові ризики. Правовий ризик випливає з того, що така діяльність не є легалізованою. Відсутність правової основи операцій, які виконуються в системах електронних грошей, є джерелом ризику як для окремих трансакцій та учасників, так і для систем у цілому. Фінансові ризики держателів і торговців виникають через певну невизначеність щодо остаточного виконання грошових зобов'язань з боку емітента. За погашення електронних грошей комерційні структури несуть договірну відповідальність, до того ж їм притаманний ризик банкрутства.

Правові норми мають сприяти тому, щоб емітенти електронних грошей були надійними, а системи розрахунків – безпечними, ефективними та підконтрольними центральному банку.

Найголовніше питання, яке має бути вирішене, – хто і за яких умов матиме право здійснювати емісію електронних грошей в країні та питання пруденційного нагляду за емітентами. При цьому центральному банку має бути забезпечена можливість отримувати звітність про обсяги емісії електронних грошей та, за необхідності, встановлювати обов'язкові резервні вимоги для всіх емітентів. В інтересах держателів одним із важливим питань є встановлення зобов'язання емітентів здійснювати погашення електронних грошей на вимогу держателів за їх номінальною вартістю.

Махаєва, О.О. Новий платіжний інструмент роздрібних розрахунків – електронні гроші [Текст] / О.О. Махаєва // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. тез доп. VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (10-11 листопада 2005 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2005. - Вип. 8. - С. 14-15.